

Jaunimo kūrybiškumo ugdymas

II modulis. Vizualieji menai

2001 m. spalio 23-26 d. seminaras

Seminaro klausytojai – rajonų, miestų, miestelių kultūros centrų dailės būrelių, studijų vadovai, laisvalaikio salių dailininkai – turėjo galimybės bendrauti su profesionaliais dailininkais, klausyti jų paskaitų ir praktiškai susipažinti su jų vadovaujamų dailės būrelių veikla, jaunųjų menininkų darbais. Taigi seminare buvo nagrinėtos tokios temos: vizualiųjų menų įtaka ir ugdomoji reikšmė jauno žmogaus asmenybės formavimosi procese ir pažintis su Vaikų ir jaunimo kūrybos centro „Dailės kalba“ veikla (dailės pedagogė ekspertė, šio centro direktorė Nijolė RADZEVIČIENĖ); teatro ir dailės sąsajos Vaikų ir teatro dailės studijoje „Tiltas“ (Aplinkos teatro trupės „Miraklis“ režisierė ir dailininkė Vega VAIČIŪNAITĖ); neįgaliųjų vaikų kūrybos skatinimas (Lietuvos vaikų ir jaunimo centro Specialiojo ugdymo sektoriaus vadovė Loreta MAŽEIKAITĖ); pasirengimas kūrybai. Intelektualus ir emocinis piešimas. Dailės renginių parodų organizavimas ir populiarinimas (Jūratės Stauskaitės vaikų ir jaunimo dailės mokyklos vadovė J. STAUSKAITĖ). Šios mokyklos dėstytojai Linas LIANSBERGIS, Rasa KRIŠČIŪNAITĖ ir Arvydas BALTRŪNAS demonstravo ir kalbėjo tokiomis temomis: XX a. pab. meno žanras – instaliacija; vaikų kūrybiškumo ugdymas per meną; spalvos psichologija.

Skaitytojams pateikiame N. Radzevičienės samprotavimus apie vizualiųjų menų įtaką ir ugdomąją reikšmę jauno žmogaus asmenybės formavimosi procese. Taip pat supažindiname su gerbiamos dėstytojos 1999 metais parengta edukacine metodine programa „Tautos paveldas ir jaunimo kūryba“, I dalis. Programa sudaryta autorei bendradarbiaujant su Lietuvos nacionaliniu muziejumi ir praktiškai dirbant su jaunimu. Aprobuvota Švietimo ir mokslo ministerijos. Manome, kad šia programa galėtų sėkmingai naudotis ir kultūros centrų dailės būrelių, studijų, klubų vadovai, dirbantys su paaugliais ir jaunimu, dailininkai. Kadangi jai išleisti vis neatsiranda lėšų, tai, autorei sutikus, imamės spausdinti šią programą dalimis „Kultūros aktualijose“.

Kurti interpretuojant, mąstyti jaučiant, tobulėti piešiant...

Nijolė RADZEVIČIENĖ
dailės pedagogė ekspertė,
Vaikų ir jaunimo centro „Dailės kalba“ direktorė

Masinės kultūros antplūdis žmogų, ypač jauną, dvasiškai skurdina ir vertybiškai dezorientuoja. Kompiuteriniai žaidimai, pramogų industrija kaip juodoji skylė traukia jaunimą, siūlydama juslinį hipertrofuotą pasaulio suvokimą, nereikalaujantį valios ar mąstymo, unifikuoja asmenybę. Harmoningo, visapusiškai išsilavinusio žmogaus vizija, garbinama ir keliama nuo antikos laikų, labai greitai sklaidosi.

Šiuolaikinio jaunuolio sąmonėje ji transformavosi, įgaudama antžmogio (supermeno) pavidalą. Antžmogis, rodantis stebuklingą fizinę jėgą, superproto ir technikos išgales, nuo vaikystės pergalingai atkeliauja iš animacinių ir vaidybinių filmų. Vėliau jaunuolio sąmonėje šis „herojus“ persikūnija į bankininką, teisininką, politiką. Didesnė pusė jaunų žmonių norėtų pasirinkti būtent šias profesijas. Per masinio meno priemonės intensyviai peršamas pragmatizmas, dvasinių vertybių nuvertinimas duoda savo vaisius jaunimo sąmonėje. Nihilizmas, abejingumas sau ir aplinkiniam pasauliui, narkomanija, agresija, bodėjimasis bet kokia veikla ir t.t.

Ši katastrofiška nudvasinimą gali sustabdyti intensyvus vaikų ir jaunimo meninis ugdymas per kūrybą. Deja, pas mus išgalėjusi nuostata, kad meninė veikla tinkama tik atokvėpio ir relaksacijos valandėlėmis tarp kalbos, matematikos ar chemijos mokymosi.

Kūrybinė veikla atimanti daug laiko, trukdanti mokytis ir „svariausias“ argumentas – neduoda jokios naudos. Pataikaudami tokie nuostatai, mokytojai per eina prie mokymo apie meną ir įvairių techninių dalykų, palikdami nuošalyje ugdymą per meną.

Filosofas Juozas Girnius akcentavo, jog tautos kultūringumo matas yra ne įvairių kultūrinių laimėjimų suma, o visų jos narių švietimas, kultūrinių interesų platumas ir gilumas. Šiame kontekste ypač išryškėja meninio ugdymo svarba.

Išskirsime vizualiųjų menų įtaką ir ugdomąją reikšmę jauno žmogaus asmenybės formavimosi procese.

Pasaulio matymas, mąstymas ir suvokimas, t.y. pasaulėžiūra ugdomasi mokykloje. Vizualiųjų, kaip ir kitų menų, galia ir veikimas reiškiasi ne loginiu ir ne kalbiniu lygmeniu. Suprantama, kad jutimus, išvalgas, nuotaikas, emocijas, idėjas dėl ypatingos jų prigimties neįmanoma apibūdinti, išsakyti žodžiais. Tik vizualieji menai, kaip ir kitos meninės veiklos sritys, sudaro sąlygas giluminiais jausmams pabusti, atsiskleisti ir išsilieti. Menų pagalba subjektyvusis pasaulis tampa prienamesnis aplinkiniams, o menininkas gauna satisfakciją. Taigi viena svarbiausių vizualinio meno ugdomųjų funkcijų – padėti jaunam žmogui išreikšti savo vidinį pasaulį. Jaunuoliams per kūrybinės saviraiškos patirtį išugdomas jautrumas meno galioms, dvasinėms vertybėms.

Dailės pedagogams reikėtų keisti dailės, kaip mokymo piešti, lipdyti, tapyti ir t.t., sampratą ir mokymo metodų įsisenėjusius standartus.

Dailės užsiėmimai kardinaliai skiriasi nuo matematikos, astronomijos ar chemijos pamokų. Skiriasi savo dėstymo metodais, tikslais, priemonėmis ir vertinimo kriterijais. Daugumai vyresniųjų klasių moksleivių dailė asocijuojasi su žodžiais „nemoku piešti“. Kodėl taip yra? Mokymas „teisingai“ piešti pražudo moksleivių kūrybiškumą, iniciatyvą, originalumą, išugdomi kompleksai bei abejingumas kūrybai ir dailės kūriniais.

Jaunuolio prigimtis reikalauja, kad jam būtų suteikta galimybė kurti interpretuojant, mąstyti jaučiant, tobulėti piešiant, tapant ir t. t. Tokią galimybę jiems gali suteikti už mokyklos ribų įsisteigę jaunimo meninės kūrybos centrai, klubai, studijos.

Vienas tokių yra Vaikų ir jaunimo kūrybos centras „Dailės kalba“ (Dominikonų g. 15, Vilniuje). Penktus metus su jaunimu dirba dailininkai-pedagogai, turintys altruistinių savybių. Čia jaunuoliai jaučiasi kūrėjais, o ne išorinio pasaulio kopijuotojais. Viešpataujanti lygiavertiškumo, tolerantiškumo, pagarbos atmosfera jaunuoliams leidžia pasijusti saugiai, griauinama įtampa tarp moksleivių ir dėstytojų. Dėstymo metodika ir tikslai skiriasi nuo susiformavusių pavir-

šutiniškų mokymo standartų. Pirmiausia siekiama per jaunimo išsilaisvinimą, t.y. vidinės ir išorinės įtampos pašalinimą, atsikratyti baimės piešti ir žodžio „nemoku“. Per kūrybinę saviraišką ugdomas laisvas žmogus, be kompleksų, uždarumo. Pradedant nuo atsipalaidavimo (improvizuojant) ir mąstymo, suvokimo (interpretuojant) iki sintezės (transformuojant) – tokį kūrybinės veiklos kelią nueina jaunimas per dvejus buvimo drauge metus.

Esant kosmopolitinio masinio meno antplūdžiui, meninio skonio ir orientacijų ugdymas remiantis nacionalinės kultūros tradicijomis įgauna ypatingą prasmę. Labai svarbus vaikų ir jaunimo meninis ugdymas per tautos paveldo pažinimą kitų kultūrų kontekste. Savo tautos etninės kultūros pažinimas, supratimas ir įprasminimas kūrybinėje veikloje padeda išlikti tautiniam tapatumui ir savimonei, ugdo supratimą, kad mes įdomūs kitiems tuo, kuo skiriamės nuo kitų. Per savo tautos kultūros suvokimą, meninę patirtį (saviraišką, interpretaciją) jaunimas gali paremti tautoje puoselėjamus visuomenės bei žmogaus idealus.

Vizualiojo meno dėka modeliuojamas vidinis ir išorinis pasaulis, kurio negalima pavaizduoti racionali būdu. Vizualinis vaizdavimas padeda išreikšti sąmonėje glūdinčią vidinę įtampą ir pažinti vidinį savąjį „Aš“, aiškintis įvairius egzistencijos klausimus.

Kūrybinis procesas ir jo rezultatas tarytum apšviečia iš vidaus ir kilsteli virš žemės, priartina prie gėrio. Kuriantis jaunimas patiria daugiau teigiamų išgyvenimų negu besimokantis jaunimas. Kūrybinis pakilimas padeda atsikratyti apatijos, nuobodulio, nerimo, pabėgti nuo rūpesčių.

Per kūrybinę veiklą skatinamas domėjimasis profesionaliuoju vaizduojamuoju menu. Kartu su menotyriminku lankomos parodos ir muziejai, jų aptarimas diskutuojant praplečia jaunuolių akiratį. Ugdomas meno vartotojas, žiūrovas, gerbėjas.

Vertinimo metodika grindžiama mokytojo ir mokinių improvizuotu pokalbiu. Kūriniai vertinami ne kiekybiškai ar žodžiais: *gražu, negražu, gerai, blogai*. Atkreipiamas dėmesys į kūrinio originalumą, ekspresiją, jausmų ir formos atitikimą, struktūrą (kompoziciją), asociacijas, stipriąsias ir silpnąsias vietas. Atrenkami loginio intelekto ir vidinio jausminio intelekto kūriniai. Toks vertinimas nepražudo kūrybiškumo, suinteresuotumo. Ugdomas dėmesys ir pagarba draugo kūrybai.

Per vizualinio meno suvokimą ir įprasminimą kūrybinėje veikloje ugdomas jaunuolio dvasingumas, meninis skonis, intelekto pažintinės galios. Kuriantis jaunimas jautresnis gėriui, o tai suteikia platesnes dvasinio tobulėjimo galimybes. Ugdomas kultūringas žmogus, neabejingas poezijai, teatrui, muzikai ir t.t., vertinantis ir tausojantis tikrąsias ir ilgalaikes vertybes.

Tautos paveldas ir jaunimo kūryba

Metodinė edukcinė dailės programa

I dalis

Nijolė RADZEVIČIENĖ

dailės pedagogė ekspertė,

Vaikų ir jaunimo centro „Dailės kalba“ direktorė

Autorės žodis

Mintis parengti metodinę dailės ugdymo programą „Tautos palikimas ir jaunimo kūryba“ kilo 1997 metais, kai prie Lietuvos nacionalinio muziejaus buvo įkurtas Vaikų ir jaunimo kūrybos centras „Dailės kalba“. Kūrybiniam jaunimui ir pedagogams buvo suteikta galimybė naudotis muziejaus fondų ir ekspozicijų medžiaga bei klausytis kvalifikuotų muziejininkų paskaitų.

Programa skirta vidurinių mokyklų mokytojams, būrelių bei papildomojo ugdymo įstaigų vadovams.

Už pagalbą, patarimus ir palaikymą dėkoju Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorei Birutei Kulnytei, Etnografijos skyriaus vedėjai habil. dr. Elvydai Lazauskaitei, muziejaus darbuotojams ir prof. habil. dr. Angelei Vyšniauskaitei.

Pratarmė

Atsvara dabar plintančiai masinei kultūrai gali ir turėtų būti tautos tradicinės kultūros palikimas.

Gilinimasis į savo tautos etninę kultūrą kitų pasaulio kultūrų kontekste padeda susidaryti sinkretišką pasaulio vaizdą, nustatyti savo tapatybę kitų kultūrų kontekste, žadina tautinę savimonę. Neturime siekti supanašėti, juo labiau susilieti, su kitomis kultūromis. Tautos paskirtis – surasti save, savo šaknis ir būti ištikimais savo kilmei. Tada negrės pavojus tautai tapti beveide tarp kitų tautų.

Mūsų tautos etninės kultūros paveldas yra lengvai prieinamas (muziejai, literatūra), o kūrybiškai interpretuojamas padeda atgaivinti kultūrinę tradiciją, t.y. praeitis dalyvauja dabartyje tada, kai ji atspindi dabarties idėjas.

Muziejų ir švietimo institucijų uždavinys – sudominti, patraukti jaunimą prie protėvių kultūros pradmenų.

Šios programos tikslas – per etnokultūros pažinimą ir kūrybinę interpretaciją žadinti jaunimo tautinę savimonę.

Programa nelaužo moksleivio valios, bet stengiasi palikti kūrybinės saviorientacijos erdvę, įtraukti, sudominti, padėti suvokti tautos kultūrinį paveldą.

Programa suskirstyta į tris tarpsnius:

1. Medis lietuvių tautos kultūroje
2. Deivių kultas archainėje kultūroje
3. Pagonybė ir mitologija

Kiekvienas tarpsnis ir jo temos turi savo tikslus. Apibendrintai pateikta teorinė ir vaizdinė medžiaga, rekomenduojamas literatūros sąrašas.

Pagal šią programą buvo dirbama Lietuvos nacionaliniame muziejuje, taip pat Vaikų ir jaunimo kūrybos centre „Dailės kalba“ (Dominikonų g.15, Vilnius) aštuonis mėnesius, dukart per savaitę po dvi akademinės valandas.

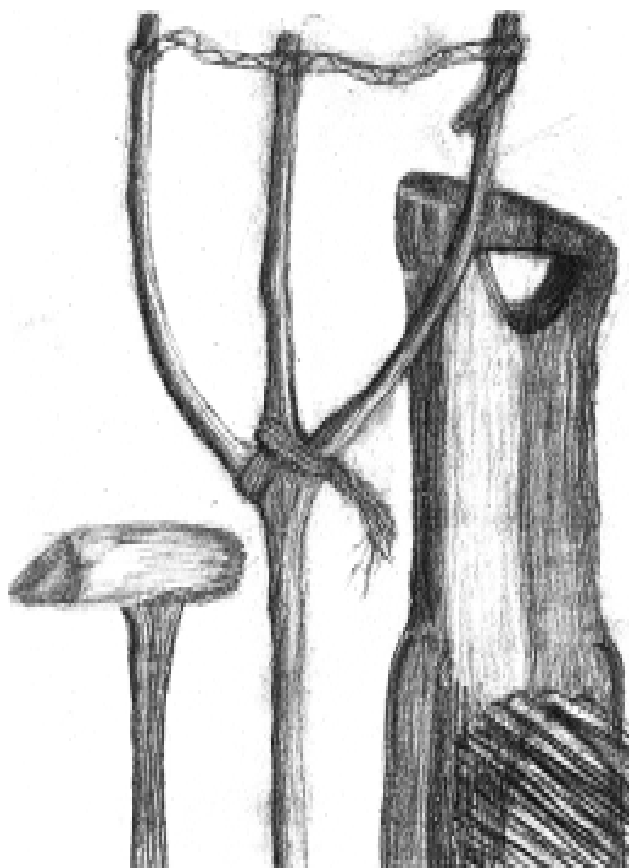
Bendri patarimai pedagogui

Prieš konkrečią pamoką mokytojas turėtų ypač gerai apmąstyti temą, tiksliai darbo metodiką, surinkti vaizdinę ir teorinę medžiagą. Būtinai teminės ekskursijos į vietas muziejus ir kvalifikuotų muziejininkų paskaitos. Labai gerai, jeigu moksleiviai turi galimybę piešti ir rinkti medžiagą ekspozicijų salėse. Prieš pamoką reikėtų išsiaiškinti, kuo ir kodėl tema yra įdomi, t.y. suintriguoti, nustebinti, įtraukti moksleivius į pokalbį, išklausyti visų nuomones, diskutuoti, nepalikti nė vieno abejingo. Ypač vengti nuvalkiotų žodžių bei apibrėžimų, kurie yra perdėm dažnai girdimi ir paverčia pamoką formalia.

Taigi pedagogas turi būti įvairialypė asmenybė – filosofas, novatorius, improvizatorius, duodantis impulsą kūrybai ir saviraiškai.

Reikia nepamiršti, kad kiekvienas mokinys yra atradimas, asmenybė, sugebanti saviškai jausti, mąstyti, kurti. Mokytojas, dirbantis su kiekvienu individualiai, padeda kiekvieno asmenybei atsiskleisti ir sužydėti. Šiuolaikinio meno suvokimas yra tokio mąstymo uždavinys. Paveiklo, meno kūrinio nepamatysi vien tik fiksuojančiu žvilgsniu. Reikalingas išsilavinimas, kuris leistų aprepti praeities meną, jo simboliką ir modernųjį meną, jo konceptualumą. Nė vienas šiuolaikinis menininkas ir meno mylėtojas negali kurti ar kūrybą suprasti neišmanydamas praeities meno kalbos. Kūryba yra nepaliaujamas žingsniavimas per praeities ir ateities vienalaikiškumą. Praeities ir ateities vienybė sukuria bendrą meno kalbą.

Pirmasis tarpsnis rekomenduojamas vyresniems moksleiviams, nuo 16 metų amžiaus. Antrasis tarpsnis – jaunesniems, nuo 12-13 metų. Trečiasis tarpsnis – jaunesniojo ir vyresniojo amžiaus moksleiviams.

1 pav. Greta Bosikytė, 16 m.

I tarpsnis

Medis - lietuvių kultūroje

I tarpsnio įvadas

Pradedant pirmojo tarpsnio temas, pedagogui neužtenka labai gerai išsiginėti, pasiruošti, surinkti gausią medžiagą. Svarbu kūrybiškai, originaliai, savotiškai (t.y. netrafaretiškai) traktuoti šią temą, nes priešingu atveju vietoje to, kad jaunimą sudomintume kultūros palikimu, galime sukelti atmetimo reakciją. Svarbu atsiminti, kad dabar, XXI amžiaus pradžioje, bet kokia prievarta brukama XVIII-XIX amžių vizija, nostalgija, kopijavimas jaunimui visai nepriimtina.

Mūsų tautos ir pasaulio tautų kultūrose nuo seniausių laikų iki dabarties medis yra gerbiamas, poetizuojamas, apdainuojamas, jam suteikiamos simbolinės prasmės.

Pirmojo tarpsnio pamokos pradedamos pokalbiu, kurio tema išnagrinėjama visapusiškai ir po to traktuojama tokiais aspektais:

Medis – nuo realybės (natūros), improvizacijos, atskleidžiančios nuotaiką, jausmą, idėją, mintį transformuojamas iki ženklų.

Medis – protėvių buityje, jų etninėje kultūroje, tautodailėje.

Medis – simbolis, filosofinė kategorija, Pasaulio medis, Kosmoso medis, Ateities medis.

I tema. Mediniai buities daiktai

I pamoka (muziejuje)

Tikslas: plėsti akiratį ir žinias, neformaliai priartinti muziejaus eksponatus prie lankytojų, lavinti vaizdinę atmintį, formuoti verbalinius (apibūdinimo) įgūdžius.

Eiga. Pirmoji pamoka skiriama ekskursijai į etnografijos muziejų. Kvalifikuotas gidas supažindina su medinių buities daiktų pavadinimais, papasakoja, kam ir kaip jie buvo naudojami kasdieniame gyvenime. Ypač atkreipiamas dėmesys į tai, kad visus daiktus padarė paprasti bemoksliai, dažnai net beraščiai valstiečiai rankiniu būdu ir jais naudojasi ne viena karta. Labai gerai, jeigu moksleiviai turėtų galimybę sudominusius daiktus pačiupinėti, apžiūrėti iš visų pusių: tik juos palytėjus galima pajusti medinių buities daiktų energetinį pulsavimą ir skleidžiamą šilumą. Lytėdami juos tarsi priartėjam prie ano laikmečio. Paprasčiausi buities daiktai tampa sudvasintais simboliais, bylojančiais apie neišsenkamą žmogaus kūrybinę energiją. Tai jau tarsi ne muziejaus eksponatai, paslėpti už stiklų, pro kuriuos eina begalė žiūrovų. Šimtmečiais spinduliuota daiktų energija pradeda kalbėti, ir šią kalbą gali išgirsti, suprasti ir transformuoti į šiuolaikinių lygmenį kūrybingas jaunas lankytojas.

Atkreipiame dėmesį į daiktų formų paprastumą, funkcionalumą, sukauptumą, medžio faktūrą ir tekstūrą įvairovę, spalvą.

Po ekskursijos vyksta aptarimas, diskusijos. Lyginate šiuolaikinius buities daiktus su XVIII-XIX amžiaus daiktais (1-2 pav.).

2 pamoka. Kompozicija, interpretacija

Tikslas: slopinti tuščio lapo „baimės“ jausmą, naudoti linijas ir jų galimybes, lavinti rankos ir akies tikslumą, ugdyti laisvo komponavimo įgūdžius, dėmių ritmikos pojūtį, siekti žaidimo ir atradimo džiaugsmo.

Priemonės: popierius, pieštukas, anglis, sangvinas.

Pokalbis. Prisimename ekskursijoje patirtus išpūdžius. Peržiūrime dailės albumus su medinių buities daiktų nuotraukomis. Tiksliai formuojame užduotį, suskirstydami pamoką į du etapus.

I etapas. Per šią pamoką kiekvienas turi galimybę save išreikšti žaisdamas. Žaidimas – tai laisvė nuo bet kokių suvaržymų, taisyklių ar tikslingumo, t.y. laisvas impulsas. Žaidimas piešiant – tai pasikartojantys judesiai, linijų persipynimas, spalvų žaismas arba judėjimas, reikalaujantis laisvos erdvės. Į šį žaidimą įtraukiamas moksleivio – kūrėjo intelektas. Kūrėjas gali rinktis – disciplinuoti ar nedisciplinuoti žaidimo judesius. Tai improvizacija, interpretacija pagal pasirinktą temą. Argi nepanašus į žaidimą (judėjimą) kubizmas? Peržiūrime P. Pikaso, Ž. Brake, F. Leže, A. Matiso reprodukcijas. Suschematintos geometrinės formos. Linijų ekspresija ir laisvumas, planai gula vienas ant kito. Dėmesys paveiklo konstrukcijai, struktūrai, o ne išoriniam tikslumui ir grožiui. Išlaikomas minimalus daiktų vaizdo panašumas, plokštuminis formos vaizdavimas.

Prisimename matytus muziejuje ir reprodukcijose medinių buities daiktų formas, dydžius, detales. Užmirštame apie šių daiktų paskirtį, t.y. namudinį pobūdį. Daiktai piešiniuose tampa abstrakčiais kompozicijos objektais. Kuriame laisvą linijinės plastikos kompoziciją.

Piešimas. Piešimui skiriame 15-20 minučių. Pieštuku arba angliuku atsipalaidavę piešiame matytų medinių buities daiktų, jų detalių formos kontūrus. Linijos laisvai gula viena ant kitos, vienos formos dengia kitas. Nepaisoma perspektyvos ar tikroviškų dydžių. Intuityvus, ekspresyvus piešimas. Nebūtina padengti piešiniu visą lapo paviršium. Tuščia erdvė suteikia kompozicijai įdomumo, originalumo. Nupiešiame panašius į tinklą piešinius. Per 15-20 minučių galima nupiešti kelis piešinius (3 pav.).

II etapas. Šiame etape, panaudodami anglių ir sangviną, bandysime atrasti linijų ir spalvinių dėmių ryšį ir ritmą. Intuityviai spalviname anglimi ir sangvinu tarpus, skyles ir stačiakampius, sudariusius linijinę kompoziciją. Išėjo piešinys, panašus į koliažą (4 pav.).

Aptarimas. „Žaidžiant“ pavyko atsikratyti „tuščio“ lapo baimės ir žodžio „nemoku“. Pavyko atsipalaiduoti. Sukūrėme daiktų plastines kompozicijas, kuriose jaučiamas etnosas, transformuotas ir papildytas nauja išraiška.

3 pamoka. Daiktas ir jo aplinka

Tikslas: nuodugniau susipažinti su mediniais buities daiktais, jų paskirtimi ir aplinka, lavinti formos suvokimą, mokyti, kaip panaudoti medžiagos vaizdavimo galimybes, lavinti vaizduotę.

Priemonės: popierius, pieštukas, anglis, sangvinas, pastelė, tušas, teptukas, plunksnelė.

Pokalbis. Muziejuje sužinojome medinių buities rakandų ir įrankių pavadinimus, susipažinome su jų paskirtimi butyje. Peržiūrime albumus su buities daiktų ir jų aplinkos (troba, svirnas, tvartas, kluonas, kietas ir kt.) nuotraukomis.

Ši pamoka, kaip ir ankstesnė, vyksta dviem etapais.

I etapas. Piešiame medinius buities daiktus iš natūros muziejaus ekspozicijų salėje arba, jei yra ekspoznatų, studijoje (klasėje). Atkreipiame dėmesį į apibendrintas, neįmantrias, paprastas daiktų formas, santūrią spalvinę gamą, medžio faktūrą bei tekstūrą. Savo piešiniuose laisvai pasirinktomis priemonėmis stengiamės visa tai perteikti. Galima piešti vieną daiktą ar kelis viename lape.

II etapas. Gerai išstudijavome daiktų formą, medžio faktūrą bei tekstūrą praeitoje pamokoje. Daiktas nupieštas – jis gyvena tuščiame lape. Dabar mąstysime, fantazuosime, kokioje aplinkoje jis „galėtų“, „turėtų“ gyvuoti. Jis gali gyvuoti (būti) buitiškoje, sąlygiškai tikroviškoje aplinkoje. Gali atsidurti fantastiškoje, nerealiroje, netgi siurrealistinėje aplinkoje. Siurrealizmas – įprastus daiktus vaizduoti kaip keistus. Vaizduojami konkretūs daiktai, bet kompozicija sukelia nerealumo, kitos dimensijos išspūdį. Išgaunamos netikėtos asociacijos, netikėti sugretinimai, keistos nuotaikos (5 pav.).

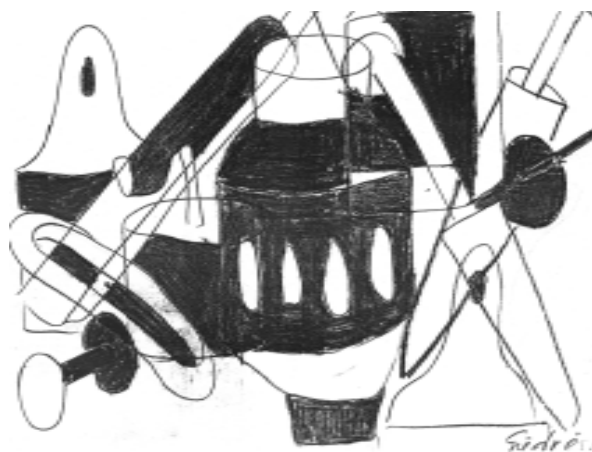
2 pav. Jolanta Vaitkevičiūtė, 15 m.

Piešimas. Iš pradžių darome eskizus, t.y. piešiame įvairius kompozicijos variantus. Išrenkame labiausiai pavykusį eskizą. Siekiame kompozicijos originalumo, netikėtumo ir daikto formos tikroviškumo.

Aptarimas. Praeitų amžių mediniai buities rakandai jaunuolių kompozicijose įgavo kitą gyvenimą ir prasmę. Kūrybos dėka permestas lieptas tarp kartų ir amžių, t.y. įvyko etninių vertybių perimamumas.

3 pav. Andrius Davainis, 15 m.

4 pav. Giedrė Mikulskaitė, 16 m.

5 pav. Jolanta Vaitkevičiūtė, 15 m.

2 tema. Medinė architektūra (improvizacija)

Tikslas: nuodugniau susipažinti su kaimų ir vienkiamų medine architektūra, ugdyti kaimo dvasios pojūtį, plėsti stambių plokštumų ir detalių panaudojimo kompozicijoje galimybes, įprasminti simbolį ir mintį kūryboje.

Priemonės: popierius (vyniojamasis), anglis, sangvinas, pastelė, tušas, teptukas, pieštukas.

Pokalbis. Autentiškų kaimų Lietuvoje išliko labai nedaug. Kur ne kur yra išlikusios pavienės sodybos ar šiek tiek liko gatvinio kaimo. Jaunimas, ypač miesto, sunkiai išsivaizduoja arba apskritai nežino, kas yra senasis kaimas su mediniais ir tik mediniais trobesiais, todėl ekskursija į Rumšiškių buties muziejų padėtų labiau išsigyventi į temą. Prieš pamoką peržiūrime liaudies meno albumus su senovinių kaimų bei įvairių sodybos trobesių nuotraukomis. Atkreipiame dėmesį į etnografinį kraštovaizdį, kurį praeityje žmonės formavo pagal savo poreikius be išankstinių brėžinių ir planų. Medis buvo naudojamas buties rakandų gamy-

boje ir statyboje. Su kirviu ir kaltu, vėliau su pjūklų ir kitais neįmantriais įrankiais valstiečiai nuo namų, klėčių, svirnų, malūnų, šulinių, tvorų iki bažnyčių, varpinių, koplytstulpių, stogastulpių, koplytelių per šimtmečius kūrė Lietuvos kraštovaizdį.

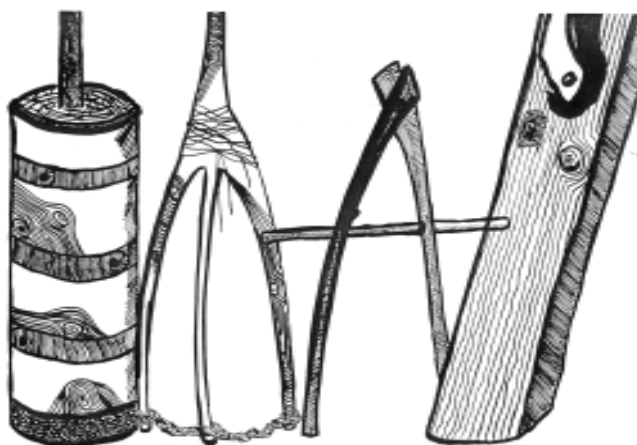
Atkreipiame dėmesį į architektūros detales: puošybos elementus (duris, langus, gonkeles, stogų vėjalentes, lėkius), proporcijas, mažąją architektūrą (šulinius, tvoras, vartus ir vartelius, koplytstulpius). Architektūros santūrumas, paprastumas, žmogiškos proporcijos ir masteliai, prisiderinimas prie aplinkos – visa tai suteikė jaukumo, šilumos, t.y. sudarė gimtųjų namų, gimtinės įvaizdį. O dabartiniam jaunimui nutiesia kelią į savo senelių, prosenelių butį.

Piešimas. Piešiame (improvizuojame) iš atminties. Panašiai kaip pirmojoje pamokoje architektūros objektai, detalės tampa simboliais, kuriuos laisvai komponuojame, t.y. vartome, dedame vieną ant kito, sukiojame popieriaus lapo paviršiuje. Deriname kontrastingus dydžius, formas ir kontrastingą ritmiką, neužmiršdami užpildyti ir tuščio lapo erdvių santykio. Anglis, sangvinas, pastelė, tušas suteikia kompozicijoms gyvumo ir autentiškumo (6 pav.).

Aptarimas. Per architektūrą geriausiai galima perduoti kaimo dvasią. Kompozicijos – ne natūros kopijavimas, o meninis pasaulio matymas ir tvarkymas.

6 pav. Aistė Bilevičiūtė, 16 m.

7 pav. Magda Mečkovska, 16 m.

3 tema. Statika, dinamika

Tikslas: plėsti dailės kūrinio analizę pagal komponavimo principus ugdant komponavimo erdvėje ir atrankos principo įgūdžius, lavinti atmintį ir siekti conceptualaus mąstymo.

Priemonės: popierius, teptukas, anglis, pieštukas, pastelė, guašas arba akrilas, tušas.

Pokalbis. Peržiūrime šiuolaikinių Lietuvos tapytojų ir grafikų darbų reprodukcijas, kuriose ryškiausiai vyrauja statiška arba dinamiška kompozicija. Išsiaiškiname svarbiausius statikos ir dinamikos požymius.

Statika

Nuotaika – ramybė, susikaupimas, susimąstymas, didingumas, amžinybės pojūtis.

Linijos – vyrauja vertikalės ir horizontalės, tiesios, susikertančios.

Formos – trikampiai, kvadratai, stačiakampiai (pusiausvyroje). Masyvios, sunkios.

Spalvos – nekontrastingos, harmoningos, pastelinės, ramus potėpis.

Kompozicija – pusiausvyra, tolygus ritmas, simetrija.

Dinamika

Nuotaika – optimistinė, džiugi arba tragiška, žaisminga.

Linijos – banguojančios, pulsuojančios, dantytos, įstrižos, trūkinėjančios.

Formos – ovalas, apskritimas, kitos formos, neturintys pusiausvyros arba aptakios, veržlios, lengvos.

Spalvos – kontrastingos, ryškios, neharmoningos, ekspresyvus potėpis.

Kompozicija – asimetrija, sudėtinga ritmika (kryptinga, chaotiška, greita, lėta, netolygi).

Naudodami etnografinius motyvus (daiktus, architektūros elementus), sukuriame statišką ir dinamišką kompozicijas.

Piešimas. Apmąstome, kokius daiktus, detales ar elementus rinksimės kompozicijoms. „Daiktas“ - realybė turėtų transformuotis į idėją, simbolį, atskleisti kūrėjo mintį, sumanymą, koncepciją. Kompozicijose turėtų atsiskleisti „daikto“ išorinis pavidalas ir vidinė prasmė. Pirmiausia yra sumanymas (idėja), kurio atskleidimas priklauso nuo vaizdavimo priemonių: padėties (vietos) popieriaus lape, dydžių santykio, ritmikos, spalvinio sprendimo, kūrėjo brandos ir emocinės nuotaikos (7-8 pav.).

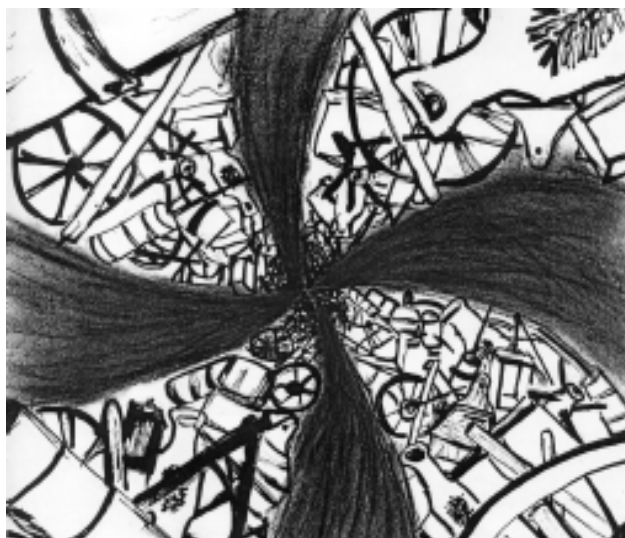
Aptarimas. Šiai užduočiai skiriame daugiau laiko negu kitoms. Tema reikalavo labiau susikaupti, išgiltinti bei apmąstyti. Vertinant, stengiantis suprasti draugų darbus, reikėjo taip pat susikaupti ir išgiltinti.

Kitame numeryje –

Medžio interpretacija ir transformacija. Medis – kosmologinis įvaizdis. Medinė sakralinė skulptūra.

Literatūra ir reprodukcijų šaltiniai

- Adomonis J. Nuo taško iki sintezės. Taikomosios dailės kompozicijos pagrindai. -V., 1994.
 Becker U. Simbolių žodynas. -V., 1995.
 Beresnevičius G. Baltų religinės reformos. -V., 1995.
 Čepienė I. Lietuvių etninės kultūros istorija. -K., 1995.
 Dundulienė P. Medžiai senovės lietuvių tikėjimuose. -V., 1979.
 Dundulienė P. Paukščiai senovės lietuvių tikėjimuose ir mene. Mokymo priemonė. -V., 1982.
 Dundulienė P. Senovės lietuvių mitologija ir religija. -V., 1990.
 Dundulienė P. Ugnis lietuvių liaudies pasaulejautoje (mokymo priemonė). -V., 1985.
 Eliade M. Amžinojo sugrįžimo mitas. Archetipai ir kartotė. -V., 1996.
 Etnografija - Metrašis 23, Lietuvos nacionalinis muziejus. -V., 1992-1993.
 Gažiūtis A. Kultūros vertybės ir erzalai. -V., 1993.
 Galaunė P. Lietuvių liaudies menas. -K., 1930.
 Gimbutienė M. Baltai priešistoriniais laikais. -V., 1985.
 Gimbutienė M. Senoji Europa. -V., 1996.
 Gimbutienė M. Senovės simbolika lietuvių liaudies mene. -V., 1994.
 Gimbutas J. Lietuvos kaimo trobesių puošmenys. -V., 1999.
 Hans-Georg Gadamer. Grožio aktualumas. Menas kaip žaidimas, simbolis ir šventė. -V., 1997.
 Kardausienė A. Lietuvių tautodailės ir etnokultūros metmenys. -K., 1997.
 Keturka A. Spalva lietuvių liaudies baldų puošyboje. -V., 1987.
 Kuzmickas B. Tautos kultūros savimonė. Pokalbiai apie filosofiją. -V., 1989. Lietuvių etnogenezė. -V., 1987.
 Lietuvių kultūros tyrinėjimai. I. -V., 1995.
 Lietuvių liaudies menas. I. -V., 1993.
 Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos. Bendrosios programos. I-X klasės. -V., 1997.
 Lietuvos istorijos paminklai. -V., 1990.
 Lucie-Smith E. Meno kryptys nuo 1945-ųjų. Temos ir koncepcija. -V., 1996.
 Mitologijos enciklopedija. I. -V., 1997.
 Radzevičienė N. Vaizduojamosios dailės mokymas. Metodikos programa. II d. -V., 1996.
 Rimantienė R. Lietuva iki Kristaus. -V., 1995.
 Rimkus V. Lietuvių liaudies skulptūra: ryšiai ir sąveikos. Šiauliai, 1996.
 Senovės baltų kultūra. Dangaus ir žemės simboliai. -V., 1995.
 Vyčinas V. Didžiosios Deivės epocha. -V., 1994.
 Vyšniauskaitė A. Lietuvio namai. -V., 1999.
 Zsuzsa Kornyeine Gere, Terez Reegnee Kuntler. Erdvė, forma, spalva. -K., 1997.

8 pav. Rimgailė Samsonaitė, 16 m.